

**ВРУБЛЕВСЬКА-МІСЮНА К. М.,**  
кандидат юридичних наук,  
ст. викл. кафедри правового  
забезпечення господарської діяльності  
(Харківський національний університет  
міського господарства імені  
О. М. Бекетова)

**ТИЧИНА В. П.,**  
кандидат юридичних наук,  
доцент кафедри права  
та правоохоронної діяльності  
(Державний університет  
«Житомирська політехніка»)

УДК 341.1

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.4.65>

### ПРАВОВІ ЦІННОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ЇХ ЮРИДИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

У статті досліджується сутність правових цінностей Європейського Союзу, їх нормативно-правове закріплення в установчих документах цієї міжнародної організації. Встановлено, що у комунітарному праві цінності ЄС це головні імперативи, орієнтири та морально-етичні начала євроінтеграції, що набули значення нормативних приписів. Використання цього терміну покликано підкреслити, що європейське інтеграційне об'єднання і створюване на його основі право мають відповідати моралі. Установлено, що фіксація цінностей у первинних джерелах ЄС має першочергово ідеологічне значення, оскільки через них здійснюється формування, актуалізація, спрямування та виправдання одних напрямів діяльності Союзу та його держав-членів і засудження інших. Визначено, що до базових правових цінностей Союзу відносяться: людська гідність, свобода, демократія, рівність, верховенство права, повага до прав людини, зокрема осіб, що належать до меншин, плюралізм, недискримінація, толерантність, справедливість, правосуддя, солідарність та рівність жінок і чоловіків.

Особлива увага приділяється встановленню юридичного значення правових цінностей, на яких засновано Європейський Союз. По-перше, членство в ЄС може бути надано лише тій країні, яка поважає та дотримується цінностей, на яких ґрунтується Союз (ст. 49 ДЕС). По-друге, якщо буде встановлено наявність постійного та істотного порушення державою-членом зазначених цінностей, Рада ЄС має право призупинити окремі права цієї держави-члена, що впливають із застосування установчих договорів, включаючи право голосу представника уряду країни-члена у Раді (ст. 7 ДЕС).

Підкреслено, що в умовах євроінтеграції України, відданість правовим цінностям Союзу, запровадження європейських стандартів життя мають стати важливими геополітичними, економічними та соціокультурними завданнями для нашої держави.

**Ключові слова:** цінності, Європейський Союз, правові цінності Європейського Союзу, євроінтеграція, юридичне значення цінностей ЄС.



**Vrublevska-Misiuna K. M., Tychyna V. P. Legal values of the European Union and their legal significance**

The article examines the essence of the legal values of the European Union, their normative and legal consolidation in the founding documents of this international organization. It was established that in the communitarian law of EU values, these are the main imperatives, guidelines and moral and ethical principles of European integration, which have acquired the meaning of normative prescriptions. The use of this term is intended to emphasize that the European integration association and the law created on its basis must correspond to morality. It has been established that the fixation of values in the primary sources of the EU has a primary ideological significance, because through them the formation, actualization, direction and justification of some areas of activity of the Union and its member states and condemnation of others are carried out. It was determined that the basic legal values of the Union include: human dignity, freedom, democracy, equality, the rule of law, respect for human rights, in particular those belonging to minorities, pluralism, non-discrimination, tolerance, justice, justice, solidarity and equality of women and men

Special attention is paid to establishing the legal meaning of the legal values on which the European Union is based. First, membership in the EU can only be granted to a country that respects and adheres to the values on which the Union is based (Article 49 of the TEU). Secondly, if it is established that there is a permanent and significant violation by a member state of the specified values, the Council of the EU has the right to suspend certain rights of this member state arising from the application of the founding treaties, including the right to vote of the representative of the government of the member state in the Council (Art. 7 DEU). It is emphasized that in the conditions of European integration of Ukraine, commitment to the legal values of the Union, introduction of European living standards should become important geopolitical, economic and socio-cultural tasks for our state.

**Key words:** *values, European Union, legal values of the European Union, European integration, legal meaning of EU values.*

**Вступ.** Потреба у розумінні та інтегрованому усвідомленні правових цінностей Європейського Союзу зумовлена викликами, що постають перед Україною на шляху європеїзації її правової практики та виконання положень Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС від 27 червня 2014 року. Головними проблемами у цьому процесі вбачаються: необхідність докорінних змін у правовій системі, зокрема у національному законодавстві та правозастосовчій практиці; недостатня обізнаність українського соціуму про зміст і значення цінностей ЄС, і часто невірне або викривлене їх розуміння. Саме тому на сьогодні актуальним є дослідження поняття цінностей Європейського Союзу, їх юридичного значення, формування на цій основі загального світогляду, що виходить за рамки вітчизняної правової системи, який дозволить критично осмислити цивілізаційний вибір України та моделі правового регулювання суспільних відносин, заснованих на європейських цінностях.

**Постановка завдання.** Мета статті – надати загальну характеристику правовим цінностям Європейського Союзу та встановити їх юридичне значення.

**Результати дослідження.** Основу культури будь-якого суспільства становлять соціальні цінності. Вони є одним з основних інтегруючих чинників суспільства, соціальної спільноти або групи, фактором, що визначає соціокультурну ідентичність. Загальне поняття «цінність» було введено до наукового обігу німецьким філософом Р. Г. Лотце у ХІХ ст. Одна із можливих дефініцій соціальних цінностей є такою: соціальні цінності – це ієрархічно розташовані значення, що впорядковують для людини Всесвіт, довкілля, соціальні відносини, речі тощо [1].

Згідно Т. Парсонсу, соціальний порядок залежить від існування загальних, визнаних усіма цінностей, які вважаються легітимними та обов'язковими, виступаючи стандартом,



за допомогою якого обираються цілі дій [2, с. 518]. Невипадково в комунітарному праві цінності Європейського Союзу це головні імперативи, орієнтири та морально-етичні начала євроінтеграції, що набули значення нормативних приписів, та, з огляду на їхню важливість, знайшли своє відображення в установчих документах ЄС. Адже надзвичайно щільна економічна інтеграція, а тим паче інтеграція з політичних питань, стали можливими лише завдяки тому, що держави-члени об'єдналися навколо спільних цінностей.

Так, згідно зі ст. 2 Договору про Європейський Союз (далі – ДЕС), Союз засновано на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини, зокрема осіб, що належать до меншин. Ці цінності є спільними для всіх держав-членів у суспільстві, де панує плюралізм, недискримінація, толерантність, справедливість, солідарність та рівність жінок і чоловіків [3]. Їхнє недотримання однією з країн не тільки унеможливило їх подальшу співпрацю, але і створює загрозу національній ідентичності інших держав-членів. Саме тому визначені в ст. 2 ДЕС цінності, що концентровано виражають спільне конституційно-правове надбання держав Західної Європи, є умовою *sine qua non* членства в Союзі (ст. 49 ДЕС) і не можуть підлягати будь-якій ревізії.

Безпосередньо цінностей стосується і ст. 3 ДЕС [3]. Вона визначає мету Союзу – підтримувати мир, свої цінності та добробут своїх народів. Згідно з положеннями Договору ЄС надає своїм громадянам простір свободи, безпеки й правосуддя без внутрішніх кордонів, на якому забезпечено вільний рух осіб разом з належними заходами, пов'язаними із контролем на зовнішніх кордонах, притулком, імміграцією та попередженням і боротьбою зі злочинністю, засновує внутрішній ринок. Союз функціонує заради сталого розвитку Європи, що ґрунтується на збалансованому економічному зростанні та цінновій стабільності, конкурентоспроможній соціальній ринковій економіці, спрямованій на цілковиту зайнятість та соціальний прогрес, та високому рівні захисту і дедалі кращому стані довкілля. Союз бореться проти соціального вилучення та дискримінації, підтримує соціальну справедливість та захист, рівність жінок і чоловіків, зв'язок між поколіннями, захист прав дитини.

ЄС підтримує економічну, соціальну та територіальну єдність держав-членів та солідарність між ними, поважає своє багате культурне та мовне розмаїття, забезпечує захист та подальше збагачення культурної спадщини Європи.

У своїх відносинах зі світом Союз підтримує та поширює свої цінності та інтереси, сприяє захисту своїх громадян. Підтримує мир, безпеку та сталий розвиток планети, солідарність та взаємну повагу народів, вільну справедливу торгівлю, викорінення бідності та захист прав людини, зокрема прав дитини, а також суворе дотримання й розвиток міжнародного права, зокрема дотримання принципів Статуту ООН.

Окрім цього, базові ціннісні основи ЄС знаходять своє відображення і у іншому установчому документі – Хартії ЄС про основоположні права 2000 р. (далі – Хартія). Хартія була прийнята як рекомендаційний акт і лише з набранням чинності Лісабонським договором у 2009 р. набула вищої юридичної сили в праві ЄС на рівні з установчими договорами (ст. 6 ДЕС). Прийняття цього документу було викликано необхідністю визначити спільні цінності нового політичного утворення (Європейського Союзу) й гарантувати основні права громадян уже в контексті законодавства та інститутів ЄС. У «Хартії» права і свободи громадян ЄС постали як цінності всіх держав-членів Євросоюзу, на яких ґрунтується діяльність його інститутів, про що зазначено у преамбулі документу: «Народи Європи, утворюючи все більш згуртований та тісний союз, прийняли рішення будувати разом мирне майбутнє на основі спільних цінностей... Європейський Союз сприяє збереженню та розвитку цих спільних цінностей за поваги до різноманіття культур та традицій народів Європи, рівно як і до національної самобутності держав-членів та організації їх публічної влади на національному, регіональному та місцевому рівнях» [4].

Загалом до базових цінностей, визначених європейською спільнотою та зафіксованих у цьому документі, належать:

– гідність (Розділ 1): проголошується недоторканість людської гідності, необхідність її поваги та захисту, підтверджується цінність людського життя, гарантуються право на осо-



бисту недоторканість, заборона катувань та інших жорстких, нелюдських або таких, що принижують гідність, поводження чи покарання; свобода від рабства і підневільного стану;

– свобода (Розділ 2): гарантуються основні свободи, зокрема: право на свободу та безпеку, повагу до приватного та сімейного життя, захист персональних даних, право вступати в шлюб і створювати сім'ю, свободу думки, совісті та віросповідання, свободу вираження поглядів та право на інформацію, свободу зібрань та об'єднань, свободу мистецтва і науки, право на освіту, свободу підприємництва, право власності, право на притулок, на захист у разі видворення, висилки чи екстрадиції;

– рівність (Розділ 3): забезпечується рівність людей перед законом, заборона дискримінації, культурне, релігійне і лінгвістичне розмаїття, рівність чоловіка та жінки, права дитини, права літніх людей, інтеграція непрацевдатних осіб;

– солідарність (Розділ 4): гарантуються права солідарності, в тому числі соціальна безпека, охорона здоров'я, захист навколишнього середовища і споживачів тощо;

– права громадян (Розділ 5): закріплюється право кожного громадянина ЄС голосувати і балотуватися на виборах до Європейського Парламенту або на муніципальних виборах, право доступу до документів, право на звернення з петицією, свободу пересування і вибору місця проживання, дипломатичний та консульський захист;

– правосуддя (Розділ 6): закріплюються не стільки права, скільки гарантії прав особистості, переважно в рамках кримінального процесу: право на ефективний засіб правового захисту та справедливий суд, право на захист, врахування принципів законності і пропорційності кримінального правопорушення та покарання, право не бути засудженим чи покараним двічі за те саме кримінальне правопорушення.

Щодо юридичного (правового) значення цінностей, на яких засновано ЄС, слід відзначити наступне:

– по-перше, членство в ЄС може бути надано лише тій державі, яка поважає та дотримується цінностей, на яких ґрунтується Союз, так званий перший політичний критерій (ч. 1 ст. 49 ДЕС) [3]. Цей критерій був доданий Амстердамським договором 1997 р. Але ще в квітні 1978 р. Європейська Рада проголосила, що «повага і дотримання представницької демократії та прав людини в кожній з держав-членів становлять суттєві елементи членства у Співтовариствах»;

– по-друге, якщо буде встановлено наявність постійного та істотного порушення державою-членом зазначених у ст. 2 ДЕС цінностей, Рада ЄС може застосувати спеціальну процедуру притягнення до відповідальності за ст. 7 ДЕС за її внутрішню і/або зовнішню політику, не сумісну з основними цінностями Союзу [3]. Як результат Рада діючи кваліфікованою більшістю має право призупинити певні права відповідної держави-члена, що впливають із застосування установчих договорів, включаючи право голосу представника уряду країни-члена в Раді (ст. 7 ДЕС). Таким чином, подібне рішення практично є рівнозначним тимчасовому виключенню зі складу членів ЄС – призупиненню членства.

Вперше процедуру притягнення до відповідальності на підставі ст. 7 ДЕС була ініційована Європейською Комісією щодо Польщі 20 грудня 2017 року [5]. Комісія заявила про невідповідність 13 законів, прийнятих польським Сеймом з питань судової реформи, правовим цінностям верховенства права і судової незалежності. Рішення Комісії було підтримано Європейським Парламентом 1 березня 2018 року (422 євродепутати – «за», 147 – «проти», 47 – «утрималось»). Після цього Комісія спрямувала до Польщі чотири рекомендації для виправлення ситуації і приведення зазначеного національного законодавства у відповідність до норм права ЄС. У листопаді 2018 року Польща їх виконала, чим запобігла введенню щодо неї санкційного режиму.

**Висновки.** На підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що правові цінності Європейського Союзу мають не лише абстрактне значення, а й цілком конкретний вираз у вигляді базових фундаментальних прав і свобод, зафіксованих в установчих документах ЄС. Такі цінності мають першочергово ідеологічне значення, оскільки через них здійснюється формування, актуалізація, спрямування та виправдання одних напрямів діяльності та



засудження інших. В умовах євроінтеграції України, відданість правовим цінностям Союзу, запровадження європейських стандартів життя мають стати важливими геополітичними, економічними та соціокультурними завданнями для нашої держави.

**Список використаних джерел:**

1. Сакало О. Є. Європейські цінності: сутнісні основи та практичне втілення. Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4335/1/Sakalo.pdf>
2. Аберкромби Н. Социологический словарь: [Пер. с англ.] / Н. Аберкромби, С. Хилл, Б. С. Тернер; под ред. С. А. Ерофеева. 2-е изд., перераб. и доп. М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2004. 620 с.
3. Договір про Європейський Союз: міжнародний документ від 07.02.1992 р. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_029#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029#Text)
4. Хартія основних прав Європейського Союзу: міжнародний документ від 07.12.2000 р. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_524#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524#Text)
5. Європарламент зробив крок до позбавлення Польщі права голосу в ЄС. Політика і суспільство. Офіційний веб-сайт Made for Minds. URL: <https://www.dw.com/uk/>

